

4. Wong E., Demirjian K. Trump Administration Memo Proposes Cutting State Department Funding by Nearly Half. *The New York Times*. April 14, 2025. URL: <https://www.nytimes.com/2025/04/14/us/politics/trump-state-department-budget-cuts.html> (accessed 14.04.2025)
5. Patel V. Trump Administration Will Freeze \$2 Billion After Harvard Refuses Demands. *The New York Times*. April 14, 2025. URL: <https://www.nytimes.com/2025/04/14/us/harvard-trump-reject-demands.html> (дата accessed 14.04.2025)
6. Smith C. Tariff-Induced Inflation Surge May Be Temporary, Fed Official Says. *The New York Times*. April 14, 2025. URL: <https://www.nytimes.com/2025/04/14/us/politics/fed-tariffs-inflation.html> (дата звернення 14.04.2025)

Юлія Кріль,
Тернопільський національний педагогічний університету
імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник: доктор філософії, викладач
Матвеева Наталя Романівна

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Мова – це не лише засіб вираження думок, але й ДНК нації та її духовний стрижень. Мова формує світогляд, розкриває культурну унікальність народу та слугує невидимим, проте міцним зв'язком між минулим, сучасним і майбутнім. Нація живе до того часу, доки звучить її мова. Тому надважливо, щоб кожен громадянин був мовно свідомою особистістю.

Згідно з визначенням Пилипа Селігея, мовна свідомість – «форма свідомості, яка обіймає погляди, уявлення, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності. Інакше кажучи, мовна свідомість – це небайдуже, шанобливе ставлення до мови» [4, с. 4]. Тетяна Коць, підкреслюючи трансформацію мовної свідомості суспільства у переломні періоди історії держави, зазначає: «У часи активізації національно-визвольних рухів – і в умовах бездержавності, і в умовах державотворення (початок – кінець ХХ ст.) – формується етноцентрична суспільна мовна свідомість, найважливішою ознакою якої є усвідомлення рідної мови як символу національної ідентичності» [5, с. 4].

До початку повномасштабного російського вторгнення мовну ситуацію в Україні визначали як співіснування українсько-російського білінгвізму та диглосії,

що виявлялося в розмежуванні формального та неформального спілкування у свідомості мовців [3, с 86]. Несправедливість і жорстокість російського нападу спричинили зміну у ставленні не лише до цього народу, але й до мови [1, с 34]. Саме тому російську мову тепер сприймають як ворожу, а ставлення до неї значно погіршилося.

Уважаємо доречним наголосити на тому, що з 2022 року мовні процеси зазнали суттєвих змін, і питання функціонування української мови набуло ще більшої значущості. У суспільстві відбулося глибоке переосмислення її значення. Цей процес торкнувся усіх сфер життя: освіти, культури, медіа, бізнесу тощо. Зросла кількість громадян, які раніше розмовляли російською в повсякденному житті, проте зробили свідомий вибір на користь української мови, зрозумівши, що вона є не лише атрибутом державності, а й потужною зброєю в боротьбі з агресором. Відмова від російської стала символічним і практичним актом відмежування від культурного простору країни-окупанта та утвердженням власної ідентичності.

У зв'язку з цим сьогодні ми маємо можливість спостерігати новий етап українізації, ключовим чинником якої стала війна росії проти України. Важливими в цьому контексті є різноманітні ініціативи, які сприяють розширенню обсягу української літературної мови. Так, у Черкасах до Дня української писемності 27 жовтня 2023 року започаткували просвітницьку ініціативу, за якої у громадському транспорті міста демонструють короткі аудіоролики, що озвучують поради з культури мовлення [1]. У січні 2023 року в Києво-Могилянській академії заборонили спілкуватися російською [2]. З 2023 року всі сфери суспільного життя та державні установи остаточно перейшли на українську мову відповідно до Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». На окрему увагу заслуговують соціальні мережі українських блогерів, які активно переходять на українську мову, сприяючи її популяризації серед молоді. Таким чином, відмова від російської літератури та історичних наративів у навчальних програмах, переклад та видання світової літератури українською, зростання популярності українських авторів, а також запит на якісний україномовний контент у всіх сферах – від музики й кіно до науково-популярних матеріалів – усе це свідчить не лише про активне проведення українізації, а й про зміну мовної свідомості народу.

Особливе значення у цьому процесі відіграють волонтери, громадські ініціативи та культурні діячі, які розгорнули масштабну кампанію популяризації української мови, організували безкоштовні курси її вивчення як офлайн, так і в онлайн-режимі. Це допомагає тим людям, що раніше комунікували переважно

російською, поступово перейти на рідну. Такі ініціативи поширюються через соціальні мережі, бібліотеки, культурні центри та громадські організації. Активісти запустили й численні проєкти, спрямовані на популяризацію української мови в повсякденному житті. Серед них і челенджі в соцмережах, де люди діляться історіями свого переходу на українську; і кампанії підтримки українськомовного контенту, що закликають підписуватися на українськомовних блогерів, слухати українську музику та читати книжки українських авторів.

Ще однією з причин зміни мовної свідомості російськомовних українців у новому середовищі стало прагнення адаптуватися до соціокультурного оточення та інтегруватися в українське суспільство. У цьому контексті змін зазнає й мовна поведінка. Вона може проявлятися через вивчення української мови, спілкування з її носіями та активну участь у культурних заходах, що сприяє збереженню й підтримці української мови та національної ідентичності [3, с. 91].

Значним є також вплив війни на молоде покоління, яке дедалі більше усвідомлює, що мова – це не лише історична спадщина, а й маркер належності до української нації. Молодь активно підтримує українськомовний контент у соціальних мережах, музиці, кінематографі та літературі, у такий спосіб формуючи новий культурний простір, вільний від російських наративів.

Отже, у результаті повномасштабного вторгнення росії в Україну мовна свідомість українців набуває стратегічного значення, адже люди почали дедалі глибше усвідомлювати свою національну та мовну ідентичність. Вона перестає бути просто питанням вибору мови спілкування, а стає фактором національної безпеки, інструментом протидії інформаційній війні та ключовим елементом самовизначення українського суспільства.

Серед основних факторів, які спричинили зміни в мовній свідомості українців, зокрема російськомовних внутрішньо переміщених осіб, можна виділити вплив війни та нового українськомовного середовища. Покращення індивідуальної мовної свідомості виявляється в розумінні важливості використання державної мови, її тісного зв'язку з культурою та історією, а також у прагненні розвивати та зберігати рідну мову. Цей процес є незворотним, оскільки він базується на усвідомленні, що без мови немає нації, а без нації немає держави.

Список літератури

1. Масенко Л.Т. Перехід на українську мову як чинник відновлення історичної пам'яті. *Українська мова*, 2023. № 3, 34–43.
2. Матвеева Н. Р. Війна і ставлення українців до мови. *Українська мова*. 2023. № 3(87), С. 3-18.

3. Н. Матвеева, Цар І. Зміни мовної свідомості українців у контексті російсько-української війни. *Slavia Orientalis*, 2024. Т. LXXIII, № 2.
4. П. Селігей. *Мовна свідомість: структура, типологія, виховання*. Київ, 2012. с. 13.
5. Т. Коць. Мовна свідомість у синхронії та діяхронії. *Мовознавство*, 2017. № 1. с. 52.

Список використаних джерел

1. В Україні діє понад 500 майданчиків для вивчення української мови – мовний омбудсмен:

<https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/v-ukrayini-isnu-ponad-500-bezkoshtovnih-kursiv-dlya-vivchennya-ukrayinskoyi> --- taras-kremen

2. Барсукова О. (2023). У Києво-Могилянській академії заборонили спілкуватися російською. <https://life.pravda.com.ua/society/2023/01/27/252591/>

Діана Крумен,

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка;

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Вербовецька Оксана Степанівна

ОНОМАСТИКА ЯК ТВОРЧИЙ ІНСТРУМЕНТ СЕРГІЯ ЖАДАНА

Однією із найперспективніших галузей мовознавства є літературна ономастика. Її завданням є дослідження функціонування пропріативів у художніх творах. Інтерес мовознавців до власних назв у художніх текстах невинно зростає, що підтверджується численними науковими працями. Питання стилістичної ролі онімів у літературі досліджували такі відомі науковці, як: А. Критенко, С. Бук, Ю. Карпенко, І. Коновал, Н. Мельник, М. Рудяков, О. Сколоздра та інші.

Дослідження ономастикону твору допомагає зрозуміти задум автора, символіку образів та культурний контекст епохи. Аналіз імен персонажів, географічних назв та інших онімів використаних у художньому тексті відкриває нам авторське бачення світу. «Текстова конотація онімів – синтез семантики власних назв та авторського сприйняття художнього образу» [3, с. 210]. Тому вибір власної назви – це не лише художній засіб, але й відображення особистості, творчої філософії та внутрішнього світу митця.

Мета пропонованої роботи – дослідження літературної ономастики як важливого інструменту аналізу художнього тексту на прикладі книги «Ворошиловград» Сергія Жадана.